

5.9.9. [10.01.10] ИРТИБОТИ РАСОНАЙ ВА РЎЗНОМАНИГОРӢ
5.9.9. [10.01.10] МЕДИАКОММУНИКАЦИЯ И ЖУРНАЛИСТИКА
5.9.9. [10.01.10] MEDIACOMMUNICATION AND JOURNALISM

ТДУ 8Т

DOI:10.51844-2077-4990-2023-2-247-251

**МАҲМУДХОЧА
БЕҲБУДИ-ЧЕХРАИ МОНДАГОРИ
ПУБЛИТСИСТИКАИ ТОЧИКУ
ЎЗБЕК**

**МАХМУДХОДЖА БЕХБУДИ –
ВЛИЯТЕЛЬНАЯ ЛИЧНОСТЬ В
ТАДЖИКСКОЙ И УЗБЕКСКОЙ
ПУБЛИЦИСТИКЕ**

**MAHMUDHOJA
BEHBUDI- THE FAMOUS
INDIVIDUAL OF TAJIK UZBEK
PUBLICISM**

Шехов Абдуқодир Абдурауфович, номзади илмҳои филология, дотсенти шӯбаи рӯзноманигорӣ ва назарияи тарҷумаи МДТ “ДДХ ба номи акад.Б.Фафуров” (Тоҷикистон, Хуҷанд)

Шехов Абдуқодир Абдурауфович, кандидат филологических наук, доцент кафедры журналистики и теории перевода ГОУ “ХГУ имени акад.Б.Гафурова”

Shekhov Abduqodir Abdurafovich., candidate of philological sciences, associate professor of the department of journalism and the theory of translation, SEI “KSU named after acad. B. Gafurov” (Tajikistan, Khujand), E-mail: mehrafzun80@mail.ru

Вожаҳои калидӣ: М.Беҳбудӣ, публицист, маорифпарвар, рӯзнома, наирияи “Самарқанд”, маҷаллаи “Ойна”, садаи бист

Дар мақола муаллиф дар бобати яке аз чехраҳои маъруфи ҳаракати маорифпарварӣ, асосгузори публицистикаи тоҷику ўзбек Маҳмудхоҷа Беҳбудӣ маълумот додааст. Бо назардошти муҳимияти матбуот дар ҷомеа дар оғози садаи бист баҳори соли 1913 Маҳмудхоҷа Беҳбудӣ рӯзномаи дузабонаи тоҷикиву ўзбекии “Самарқанд”-ро аз ҳисоби худ таъсис дод. Аммо ин рӯзнома умри зиёд надид, он ҳамагӣ 45 шумора дарҷ гардид. Пас аз он маҳз бо ташаббуси ин публицисти маъруф маҷаллаи дузабонаи “Ойна” таъсис дода шуд, ки он ҳамагӣ 68 шумора дарҷ гардид. Маҳмудхоҷа Беҳбудӣ ҳам дар “Самарқанд” ва ҳам дар “Оини” масъалаҳои доғи рӯзгори сиёсиву иҷтимоии Аморати Бухороро инъикос менамуд. Ҳамин тариқ Маҳмудхоҷа Беҳбудӣ дар таърихи матбуоти тоҷику ўзбек чун асосгузори публицистика шинохта шудааст.

Ключевые слова: М.Беҳбудӣ, публицист, просветитель, газета, газета “Самарқанд”, журнал “Ойна”, двадцатый век

Объектом данной статьи является фигура знаменитого представителя просветительского движения, основателя таджикской и узбекской публицистики Махмудходжи Беҳбудӣ. Отмечается, что в начале второго десятилетия двадцатого века, точнее весной 1913 года, М.Беҳбудӣ издал свою двуязычную газету под названием “Самарқанд”, которая после 45-го номера перестала издаваться. Но спустя некоторое время М.Беҳбудӣ издал новый журнал под названием “Ойна” [Зеркало], всего было выпущено 68 номеров. В данных печатных изданиях он отражал общественную и политическую жизнь Бухарского эмирата. Таким образом, М.Беҳбудӣ в истории таджикской и узбекской печати стал известен как основоположник публицистики.

Key words: M. Behbudi, publicist, educationalist, newspaper Samarkand edition, “Oina” article, twentieth century

In this article, the author has informed about one of the outstanding individuals of educationalism movement, the founder Tajik Uzbek publicism Mahmudhoja behbudi Considering the consequence of press in society, at the beginning of twentieth century in spring 1913 Mahmudhoja behbudi jrganized bilingual Tajik Uzbek newspaper “Samarkand” from his own account. but it did not live long and was printed in 45 amount. After that, by initiative of this famous publicist, bilingual “Oina” article was founded and had been printed in 68 page. Thus, Mahmudhoja behbudi has been recognised as a founder of publicism in history of Tajik Uzbek press.

Шаҳри бостонии Самарқанд дар домани фарҳангии худ дар ҳама давру замон уламову фузало ва шоирону нависандагони маъруфро ба майдон оварда буд, ки на танҳо ифтихори даврони хеш буданд, балки дар рушду тарвиҷи минбаъдаи афкори илмиву адабӣ, иҷтимоиву сиёсӣ хидмати мондагоре анҷом додаанд. Маҳмудхоҷа Беҳбудӣ (1875-1919) аз ҷумлаи ин чехраҳои мондагор буд, ки ҳамчун яке аз саромадони матбуоти тоҷику ўзбек дар рушду тарвиҷи бевоситаи публицистикаи тоҷику ўзбек нақши сазоворе гузоштааст.

Маҳмудхоҷа Беҳбудӣ соли 1875(1874) 19 январ (1291ҳичрӣ, 10-зулҳиҷча) дар деҳаи Бахшитеппаи наздикии Самарқанд чашм ба олами ҳастӣ кушодааст. Адабиётшиносони зиёди тоҷику ўзбек доир ба таърих ва макони валодати Маҳмудхоҷа Беҳбудӣ ба таври амиқ сухан нагуфтаанд. Ба гувоҳии донишманди тоҷик Расул Ҳодизода «санай таваллуди Маҳмудхоҷа Беҳбудӣ дар ҳама ҷо соли 1875 нишон дода шудааст. Аммо ҳоло маълум нашуд, ки ин сана аз кучо ва аз кадом санад гирифта шудааст» [8,с.35]. Аз деҳаи тоҷикнишин будани зодгоҳи Беҳбудӣ ёд намуда, Расул Ҳодизода таъкид менамояд, ки «дар саҳеҳии ҷои таваллуди Беҳбудӣ ҷои тардид нест, зеро инро писари аршад ва марҳуми ӯ Масъудхӯҷа ва имрӯз бозмондагони авлоди ӯ низ тасдиқ мекунанд» [8,с.35].

Ақсар муҳаққиқон паҳлӯҳои муҳими рӯзгори Маҳмудхоҷа Беҳбудиро ба таври густурда мавриди омӯзиш қарор надода, ё аз фарогирии сарчашмаи асли бебаҳра мондаанд, бештари онҳо дар ақсар маврид якнавохт баёни андеша намуда, ё ба ибораи дигар яке дигареро такрор кардааст.

Яке аз пайравон ва равшангари машҳури он замон Сайидризо Ализода низ ба ҳаёту фаъолияти ин маорифпарвари барҷаста дар яке аз навиштаҳои даҳолат намуда, соли таваллуди Беҳбудиро 1291-и ҳичрӣ ҳажаҳи зулҳиҷча дар Самарқанд донистааст [1].

Ҳамчунон донишмандони маъруфи тоҷик З.Раҷабов, М.Шакурӣ, Р.Ҳодизода, Н.Ғаффоров, И.Усмонов ва дигарон соли 1875-ро соли таваллуди Беҳбудӣ донистаанд. Мӯҳаққиқи ўзбек Б.Қосимов бо назардошти ихтилоф дар ин замина соли 1875 ба дунё омадани ӯро дуруст шуморидааст. Муҳаққиқи дигар Н.Каримов низ дар китоби худ ин ҳама андешаҳои гуногунро дар мавриди валодати М.Беҳбудӣ мавриди баррасӣ қарор дода, ба хулосае меояд, ки ин равшангари маъруф “санай 19-январии соли 1975 таваллуд ёфтааст” [3,с.9].

Маҳмудхоҷа Беҳбудӣ дар давоми зиндагиаш аз шаҳрҳои зиёди олам дидан намудааст ва ин ҳама сафарҳо ба ӯ таъсири зиёди маънавию маърифатӣ мерасонанд. Чунончӣ, бо мақсади анҷоми фаризаи ҳаҷ соли 1900 Беҳбудӣ ба зиёрати Маккаву Мадина меравад ва аз шаҳрҳои бузурги Қоҳираву Истамбул низ дидан менамояд. Ошноӣ бо усулҳои нави таълим дар мактабҳо, пешрафту рушди илму техника бо назардошти урфу одатҳои он шаҳрҳо ба Беҳбудӣ таъсири зиёд расонд. Дар фосилаи солҳои 1906-1907 аз шаҳрҳои Петербург, Уфа, Москва ва Нижний Новгород Русия дидан намуда, аз сиёсату авзои иҷтимоиву фарҳангии он шаҳрҳо воқиф гардида, ғарқай афкори воло ва муассир ба ватан баргашт.

Бо дарки авзоъ ва ҳолати нобасомони кишвар Беҳбудӣ ниҳоят пайи тарғибу ташвиқи ислоҳи ҷомеа ба фаъолият пардохт. Ӯ бо рӯзномаҳои давр чун «Туркистон вилоятинг газетаси», «Тараққӣ», «Хуршед», «Тучқор» ҳамкорӣ ва робитаи зич дошт. Ҳар навиштаи ӯ фарогири масоили мубрами ҷомеа буд, ки бо инъикоси воқеии замон ҳамватанонашро аз вазъу ҳолати ногувори ҷомеа воқиф менамуд.

Маҳмудхоҷа Беҳбудӣ чун мубаллиғ дар ташкил ва тарғиби мактабҳои усули нав бештар бо дӯстон ва шогирдонаш чун Абдуқодир Шакурӣ, Саид Аҳмади Сиддиқии Аҷзӣ, Абдурауфи Фитрат, И. Раҳматуллозода ва Ҳоҷӣ Муин ҳамкорӣ дошт. Ӯ манзили худро ба мактаби А. Шакурӣ дод, то ки худуди мактаб васеъ шавад ва сафи толибилмон афзун гардад.

Маҳз дар ин давра бо дарки мавҷуд набудани китобҳои дарсӣ Маҳмудхоҷа Беҳбудӣ китобҳои «Мухтасари ҷуғрофияи русӣ», «Мухтасари ҷуғрофияи умумӣ», «Китоб-ул-атфол», «Мухтасари таърихи ислом»-ро таълифу тасниф намуд. Ин китобҳо ба тарғиби илму фанни замонавӣ равона шуда буданд. Беҳбудӣ дар роҳи ормонгарой ба кушодани аввалин китобхонаҳо тавфиқ ёфт, ақсари китобҳои онро худаш дарёфта, фонди китобхонаҳоро афзун гардонидаст. Таъсиси "Нашриёти Беҳбудӣ" низ дар ин роҳ мусоидат кард.

Хидмати дигари Маҳмудхоҷа Беҳбудӣ дар он аст, ки ӯ соли 1913 песаи «Падаркуш»-ро таълиф намуда, ба анъанаи драмманависӣ дар адабиёти тоҷику ўзбек асос гузошт.

Дар он даврон “амалдорони ҳукумати амирӣ ва маҳсусан амир Олимхон ӯро душмани ашаддӣ худ медонистанд» [8,с.37]. Ин буд, ки Беҳбудиро ваҳшиёна ба қатл расондани шуданд. Вай дар Шаҳрисабз дастгир шуд. Дар Қаршӣ дар боғи подшоҳ Тағойбек Беҳбудӣ ва ҳамроҳонаш барои ҳеш қабр мекобанд ва дар сари ҷойнамоз оғуштаи хун мегарданд [10].

Солҳои охир бо шарофати насими истиқлол чехраҳои намоёне, ки замоне номашон аз ёдҳо рафта буд, дубора зинда гардиданд. Номии Маҳмудхоҷа Беҳбудиро замоне пас аз марг ба шаҳри Қаршӣ [Ўзбекистон]-гузошта буданд. Аммо баъди чанде [1937] чун душмани халқ номаш аз

тамоми гўшаву канор бардошта шуд. Ҳатто, яке аз муҳаррирони рўзномаи «Меҳнаткашлар товуши» марги Беҳбудиро хуш пазируфта буд :

“Хуб шуд, ки Беҳбудӣ вафот кардааст. Агар Беҳбудӣ имрӯз зинда мебуд, ба Туркистони мо Анварпошии дувумро оварда, ба ягон мансабе соҳиб мешуд» [5,с.105]. Ба ин гуна андешаҳои ботилу ғарзнок Ҳочӣ Муин ҷавоби шоиста гардонд. Аммо, ин тўҳмату андешаҳои ғарзнокӣ иддае аз муҳаққиқон ба шарофати насими истиқлол бекор гардида, таҷдиди назар ба ин масъала сурат гирифт. Профессор Иброҳим Усмонов дар ин маврид чунин навиштааст:

«Аҷиб аст чархи фалак. Ному амали шахсе, ки панҷаки аввали қарни ХХ «бузургвор»-аш мегуфтанд ва дар ҳар қор пешраву пешбинаш меҳонданд, дар панҷаки охири ҳамин қарн ба вартаи фаромуши афтод» [7,с.114].

Олимони тоҷик З.Раҷабов, М.Шакурӣ, Р.Ҳодизода, А.Набиев, А. Абдуманнонов, С.Табаров, И.Усмонов, Н.Ғаффаров низ саҳми ин пешвои маорифпарваронро дар рушди публитсистикаи тоҷику ўзбек баён намудаанд. Дар ин самт дар Ҷумҳурии Ўзбекистон низ қорҳои зиёди таҳқиқотӣ анҷом ёфтаанд, ки дар шинохти ин чеҳраи мондагор мусоидат менамоянд. Рўзгору осори М.Беҳбудӣ дар рисолаҳои олимони ўзбек Н.Каримов, Б.Қосимов, С.Қосимов, Ш.Турдиев, Д.Алимова, Д.Рашидова, Ҳ.Саидов, А.Алиев, И.Ғафур, Н.Авазов, Р. Муқимов, С.Аҳмедов, З.Аҳророва таҳқиқ шудааст. Дар мавриди навиштаҳои Беҳбудӣ ба забони ўзбекӣ тадқиқоти олимони ўзбек аҳамияти муҳим доранд.

Вобаста ба ин айни ҳол дар ҳавзаи сиёсату адабии Ўзбекистон силсилаи осоре таҳти унвони «Қаҳрамонони истиқлол» ба нашр расида истодааст, ки теъдоди зиёди ин навъ осорро пажӯҳишоте дар мавриди чеҳраҳои намоёни адабиёти ҷадидӣ дар бар мегиранд. Омӯзиши омӯзаҳо ва афкори пешрави маорифпарваронро дар замони муосир муҳим ва зарурӣ шуморида шуда, асарҳои намоёндагони маъруфи ин ҳаракат дар Ўзбекистон нашр гардида истодаанд. Чунончӣ, асаре зери унвони “Маҳмудхўҷа Беҳбудӣ.-Танланган асарлар” дар ду ҷилд нашр гардидааст, ки дар он мақолаҳои ин публитсисти маъруф дарҷ гардидаанд.

Ҳарчанд дидгоҳ ва назарияҳо мухталиф ва мутафарриқанд, аммо равиши муайяни тадқиқе, ки дар онҳо пеш гирифта шудааст, барои муаррифии хидматҳои намоёндагони ин ҳаракат муҳим мебошанд. Дар қанори аввалин намунаҳои матбуоти тоҷикӣ дар аҳди аввал теъдоде аз рўзномаву маҷаллаҳои дузабона низ арзи ҳастӣ кардаанд.

Маҳмудхўҷа Беҳбудӣ яке аз донишварони шаҳир ва публитсисти маъруфи авохири садаи ХІХ ва оғози садаи ХХ буда, осори адабӣ ва публитсистии ӯ дар адабиётшиносии мо, онгуна ки шоистаи ӯст, ба таври комил ба пуррагӣ тадқиқ нашуда ниёз ба омӯзиш аст. Зикр намудан бамаврид аст, ки Маҳмудхўҷа Беҳбудӣ аз лиҳози таълифи мақолоти илмӣ, адабӣ, фарҳангӣ, публитсистӣ аз пурқортарин адибони маъруфи он давр аст ва теъдоди зиёде мақолоти ўро шумурдан ҳам имкон надорад.

Дар мавриди шахсияти Беҳбудӣ яке аз пайравонаш Сайидризо Ализода чунин таъкид менамояд:

«Маҳмудхўҷа аввалин ношири маориф ва маданият, Маҳмудхўҷа бузургтарин ходими миллат ва ҷамоат буд. Мушорунилайҳ дар як замоне, ки рондани сухани таррақӣ ва маориф дар кишвари мо аз бузургтарин гуноҳон ба шумор мерафт, дар як гоҳе, ки будани номи мактаб ва ҷароид ба манзалаи калимаи кофир шинохта мешуд, мардона ба майдон даромада, далерона ба ҷаҳолат ва нодонӣ бинои мубориза гузошт, ба нутқҳои балеғона ва мақолаҳои муассиронаш мусулмонро бедор сохта, ба сўйи илм ва маориф савқ дод» [«Шўълаи инқилоб»-№35, 8-04-1920].

Профессор Расул Ҳодизода хизмати бузурги Беҳбудиро ба сифати асосгузори матбуоти тоҷику ўзбек таъкид карда, чунин мегӯяд: «Беҳбудӣ асосгузори матбуоти тоҷику ўзбек, сардафтари публитсистикаи тоҷику ўзбек буд» [8,с.47]. Воқеан хизмати таърихии М.Беҳбудӣ дар он аст, ки ӯ бо назардошти муҳимияти матбуот барои ҷомеа аз ҳисоби худ моҳи апрели соли 1913 аввалан нашрияи “Самарқанд”-ро бо забонҳои тоҷикию ўзбекӣ нашр намуд. Ин нашрияи мубаллиғи афкори ислохталабони Осиеи Марказӣ ҳарчанд умри дароз надид, аммо бо матолиби рангини хеш тавонист дар вусъату густариши афқору ҷаҳонбинии омма нақши муассире гузорад. Нашри он то моҳи августи соли 1913 идома ёфта, ҳамагӣ 45 шумора нашр гардид.

Дар саҳифаҳои рўзнома маводи ҷолиби равшангароне чун Абдурауфи Фитрат, Ҳочӣ Муин, Мирзо Сирочи Ҳаким, Ҳочӣ Мирзо Ибрат, Сиддиқӣ ва худи Беҳбудӣ дарҷ гардидаанд, ки тамоми масоили умдаи он замонро фаро гирифтаанд. Забон ва шеваи эҷоди осор ва навиштаҳои ин

равшангарон содаву равон буда, дар бозгӯии мушкилот ва муаммои ҷомеаи он рӯз аҳамияти хоса доранд. Масалан, Ҳоҷӣ Муин дар яке аз навиштаҳои "Боиси тараққи" аз нақш ва зарурати мактаб дар ҷомеа ёдовар гардида, гуфтааст:

"Мабдаи улум ва маориф мактаб аст, бе мактаб ҳеҷ яке аз инҳоро ҳосил наметавонем, як дариҷа чашми ибрат боз намоем ва ба ақвоми соираи мутамаддин назар андозем, чи сон барои мактаб ва маориф кӯшиш намудаанд, ки аз сад навад лоақал аз сад ҳафта соҳиби илму ирфонанд" [Самарқанд, №39, 27-август 1913].

Дар нашрия бо забонҳои тоҷикӣ, ўзбекӣ маводи пурарзише дарҷ гардидаанд, ки дар бозгӯии масоили умдаи ҷомеаи он давр аҳамияти хос доранд.

Маҳмудхоҷа Бехбудӣ пас аз он ки нашрияи «Самарқанд» бо ҷурми хисорот ва зарари иқтисодӣ аз нашр боздошта шуд, бо дарёфти шароити имкон ба нашри маҷаллаи бонуфузе оғоз намуд. Тобистони [20-август] соли 1913 нахустин шумораи маҷаллаи «Ойина» ба забонҳои тоҷикӣ ва ўзбекӣ нашр гашт. Ба гуфтаи ношир «Ойина» «маҷаллаи илмӣ, адабӣ, сиёсӣ, фаннӣ ва таърихӣ буда, он ахбори ҳафта, ҳаводиси тозаӣ ҷомеа ва оламро дар саҳифаҳои мунъакис менамояд» [6]. Бехбудӣ ба ҳамватанону ҳамзабонаш чунин хитоб кардааст: «Маҷалла аз онӣ мо нест, аз онӣ миллат аст» [6,с.2]. Ин маҷалла ҳамагӣ 68 шумора нашр гардидааст.

Ормонҳои Маҳмудхоҷа Бехбудӣ ва ҳаммаслақонаш ба вусъат ва густариши афкори ҷаҳонбинии мардум мусоидат намуданд. Матолиб бо назардошти талабот ва ниёзҳои маънавӣ дар ҷомеа бо таъя ба воқеияти иҷтимоӣ ва баррасиву хулосабарории мушаххас ба риштаи таҳрир омаданд. Ҷавҳари асосӣ дар нашри маҷалла ҳамон муаммои ислоҳ ва таҷдиди ҷомеа аст. Ба андешаи Бехбудӣ, ислоҳи ҷомеа, пеш аз ҳама, аз мактаб оғоз меёбад, зеро мактаб роҳи фардори равшанӣ мебахшад. ӯ ҳаёти миллатро ба мактаб вобаста дониста, мегӯяд, ки ислоҳот дар ҷомеа пеш аз ҳама оғоз мегардад «аз мактабу мадраса. Чунки ҳаёти миллат вобаста ба мактабу маориф аст. Мактабу мадрасаи кадом миллат, ки обод аст, он миллат худро мудофия мекунад. [“Ойина”, №1, 20.08.1913]

Дар мавриди таъсиси ин маҷаллаи бонуфуз шеър аз ҷониби шоир Мир Сарвар таълиф гардидааст, ки дар он омадааст:

Биҳамдуллаҳ, ки дар мулки Самарқанд,

Аҷаб «Ойина» пайдо гашт, аҳсан!....

Чунин «Ойина»-и софу зиёбахш

Бидида, дидаи ман гашт равшан.

Хаташ хубу иборатҳои марғуб,

Зи ахбору ҳикоятҳо чу гулшан! [№9, 21.12.1913,с.222]

Агар ба осори публицистиаш рӯ оварем, навиштаҳои «Усули ҷадида ҷӣ гуна аст», [“Б.Ш”, 1912], «Миллатҳо ҷӣ гуна тарраққи мекунанд?» [“Миллатлар қандай тараққи этарлар”], «Эҳтиёжи миллат» [“Самарқанд”, 1913], «Ойина чист?», «Ҷўғрофиё чист?», «Таърих ва ҷўғрофия», «Иллатҳое ки моро мехоянд» [“Бизни кемиргувчи иллатлар”], “Тил масаласи”, “Икки эмас, турт тил лозим” [“Дуто не чор забон даркор аст”], “Тарихи ихтирои башар”, “Мўҳтарам ёшларга мурожаат” [“Ойина”, 1913-1915] ва ғайраро метавон мушоҳида намуд, ки фарогири мавзоти гуногунанд. Зикр намудан бамаврид аст, ки махсусан маҷаллаи «Ойина»-и ин чеҳраи барҷастаи наҳзати маорифпарварӣ дар таърихи адабиёту матбуоти оғози садаи ХХ аз умдатарин ва ҷолибтарин падидаи адабию фарҳангӣ ба шумор меравад, ки дар рушду ташаккули матбуоти тоҷикӣ ўзбек нақши барҷаста дорад. Маҳмудхоҷа Бехбудӣ чун яке аз саромадони матбуоти тоҷикӣ ўзбек дар мавриди назарияи матбуот чунин мегӯяд, ки “матбуоти ҳақиқӣ он аст, ки бояд рӯйи хоҳири касе накунад». Ба хоҳири вусъат ва густариши омӯзаҳои маорифпарварӣ Маҳмудхоҷа Бехбудӣ нашрияҳои худро таъсис намуд, ки бешак, дар раванди паҳн ва тарғиб намудани афкори маорифпарварӣ нақши барҷаста гузоштанд. Дар воқеъ, осори публицистии Маҳмудхоҷа Бехбудӣ хеле зиёданд, ки мутаасифона ҳанӯз таҳқиқ нашудаанд. Академик М.Шакурӣ низ дар яке аз нигоштаҳои худ аз ин равшангари маъруф ёдоварӣ карда, нақши ўро дар рушду ташаккули афкори омма таъкид намудааст. Аз маҳсули зиёди ин шахсияти машҳур ба ҳайрат омада, дар нигоштаи дигаре М. Шакурӣ гуфтааст: «дар Шарқи мусулмонӣ нашрияе набуд, ки ӯ [Бехбудӣ- А.Ш] чизе чоп накарда бошад» [9,с.129]. Назар ба таъкиди муҳаққиқи ўзбек Б.Қосимов «баъзеҳо мақолаҳои ўро 200 адад, дигарҳо 500 адад» гуфтаанд. Ҳоҷӣ Муин бо зикри доираи фаъолияти Бехбудӣ дар 18 рӯзнома теъдоди нигоштаҳои ўро наздик 200

адад шуморидааст. Ва ин гуна навиштаҳои пурарзиши Бехбудӣ хеле зиёданд, ки агар «ҳамаи онҳоро якҷо ҷамъ намоем як китоби 500-600 саҳифадор мешавад» [4,с.227].

Аммо, осори Маҳмудхоҷа Бехбудӣ бо ин теъдод маҳдуд буда наметавонад. Нукоти муҳими илмию адабӣ ва фарҳангию публитсистии ҷолиби осори Маҳмудхоҷа Бехбудӣ ба вижа баррасии осори адабӣ, илмӣ, таърихӣ, публитсистӣ ва он шеваи ниғориш мақолоти ин ходими фаъоли матбуот аз ҳар ҷиҳат шоёни таҳқиқу пажӯҳиш аст. Имрӯз моро зарур аст, то ба паҳлуҳои гуногуни ҳаёти ин равшангари машҳур ошноӣ пайдо намоем ва ба аксари кулли матолиби кӯҳна дар ин замина нигоҳи наво андозем. Яъне, дар ин замина ҳамкориҳои судманд миёни аҳли илму адаби тоҷику ўзбек метавонад самараҳои зиёд ба бор оварад. Омӯзишу таҳқиқи осору нашрияҳои Бехбудӣ ҳамчун падидаи тозаӣ маънавий ва фарҳангӣ ки дар шаклирии баъзе аз анвои адабӣ ва публитсистикаи тоҷику ўзбек таъсир ва нақши муайяне доранд, дар ҳоли ҳозир ба манфиати кор аст.

ПАЙНАВИШТ:

- 1.Ализода, С. Мотаби бузурги умумӣ/С.Ализода//Шӯълаи инқилоб.-.1920.№35- 20-апрел
- 2.Ализода,С. Мухтасари тарҷумаи аҳволи Бехбудӣ/С.Ализода, // Шӯълаи инқилоб.- 1920.- №35. - 20 апрел
- 3.Каримов, Н.Маҳмудхуҷа Бехбудий-Тошкент Узбекистон, 2011.- с.9
- 4.Қосимов,Б. Бехбудий ва жадиҷчилик/Б.Қосимов//Ўзб. адабиёт ва санъати.-1990.-19.-26 январ
- 5.Қосимов, Б. Миллий уйғониш/Б.Қосимов.Тошкент.: Маънавият. 2002.400с.
- 6.Маҳмудхоҷа, Бехбудӣ. Мулоҳиза/М.Бехбудӣ//Ойна1913.-№1.-20 август
7. Усмон, И. Чароғи маърифат/И.Усмон//- Садои Шарқ.-1991.-№8.- С.106.
- 8.Ҳодизода, Р.Маҳмудхоҷа Бехбудӣ:-Таърихи зиндагӣ ва тақдири таърихии ӯ.Гули мурод № 10-12 [4] 1997-1998 с 35-49.
- 9.Шакурӣ, М. -Нигоҳе ба поёни умри Маҳмудхоҷа Бехбудӣ/М.Шакурӣ//Гули мурод.-№ 10-12 [4] 1997-1998-с. 49-56
10. Жойнамоз устидаги қотилик .-“Ҳордиқ”. 23.02.2003.

REFERENCES:

1. Alizoda, S. General mourning/ S.Alizoda//Flame of revolution.- 1920.- No 35. - April 20
2. Alizoda, S. Summary of the translation of the condition of Behbudi/S. Alizoda// Flame of revolution.- No. 35.1920.- April 20.
3. Karimov, N. Mahmudkhuja Behbudi-Tashkent "Uzbekistan", 2011, p.9
4. Kasimov, B. Behbudiy va jadidchilik/B. Qasimov//Uzbek literature and art.-1990.-19, 26 Jan.
5. Kasimov, B. National revival. Tashkent.: Spirituality. 2002.- 400 p.
6. Mahmudhoja, Behbudi. Reflection/M. Behbudi//Mirror.-1913.No1.-August 20
7. Usman, I. Light of Enlightenment/I.Usman//- Voice of the East.-1991.- No 8.- P.106.
8. Hodizoda, R. Mahmudhoja Behbudi:-History of his life and historical destiny//Guli Murad.- No. 10-12 [4].- 1997-1998.- P. 35-49.
9. Shakuri, M. - A look at the end of the life of Mahmudhoja Behbudi// "Guli Murad" No. 10-12 [4] 1997-1998 P. 49-56
- 10.Cruelty over Joynamaz // Hordiq. - 2003.- February 23